

IJzeren Kring 7.11.2025

Betekenis, voor wie, welke context en educatie

Eigen huis als vertrekpunt

Verzet, Verraad en Omstanders

325 struikelsteentjes gelegd 2012-2024

Fred Grünfeld

Het Struikelsteentjes Project

- Gedenken en herdenken, plaatsen in lokale context.
- Daders – Slachtoffers – Omstanders in Maastricht van 1930 tot 1950.
- Van slachtoffers naar overlevenden.
- Omstanders: Verraad en Verzet.
- Educatie naar hedendaagse context.

Struikelsteentjes in Maastricht

- Wat zijn struikelsteentjes (Stolpersteine)
- Voor wie zijn struikelsteentjes
- Erkenning in de openbaarheid (Preventie)
- Identificatie biografieën en 90 filmpjes
- Inbedding in hedendaagse sociale stromingen
- Misleiding ouderen later via Vught
- Lokale verschillen Maastricht – Heerlen – Luik

Specific

• Soldiers + Civilians in May 1940	4.200
• Resistance Fighters	2.000
• Hunger – Starvation 1944-1945	22.000
• Forced Labour in Germany	30.000
• East Indies (7.000 + 13.000)	20.000
• Jews (from 140.547 - 22.592)	117.955
• Sinti + Roma	240

Comparisons Jews

- The Netherlands 84% (Maastricht 48%)
 - Belgium 45% (Liège 20%, Antwerp 60%)
 - France 25%
 - Denmark 1%
-
- Dutch Jewish survivors, in total 22.592:
From hiding 16.224 + from transit 918 +
returning from concentration camps 5.450

Verschillen binnen Limburg Overlevenden

- HEERLEN/BRUNSSUM 57% – DOOR ONDERDUIK 72%
- MAASTRICHT 43% – DOOR ONDERDUIK 51%
- KERKRADE 31% – DOOR ONDERDUIK 19%
- SITTARD 18 % – DOOR ONDERDUIK 22%
- (van Rens 2013, p. 362)

Joden, Verzetsstrijders, Roma en Sinti

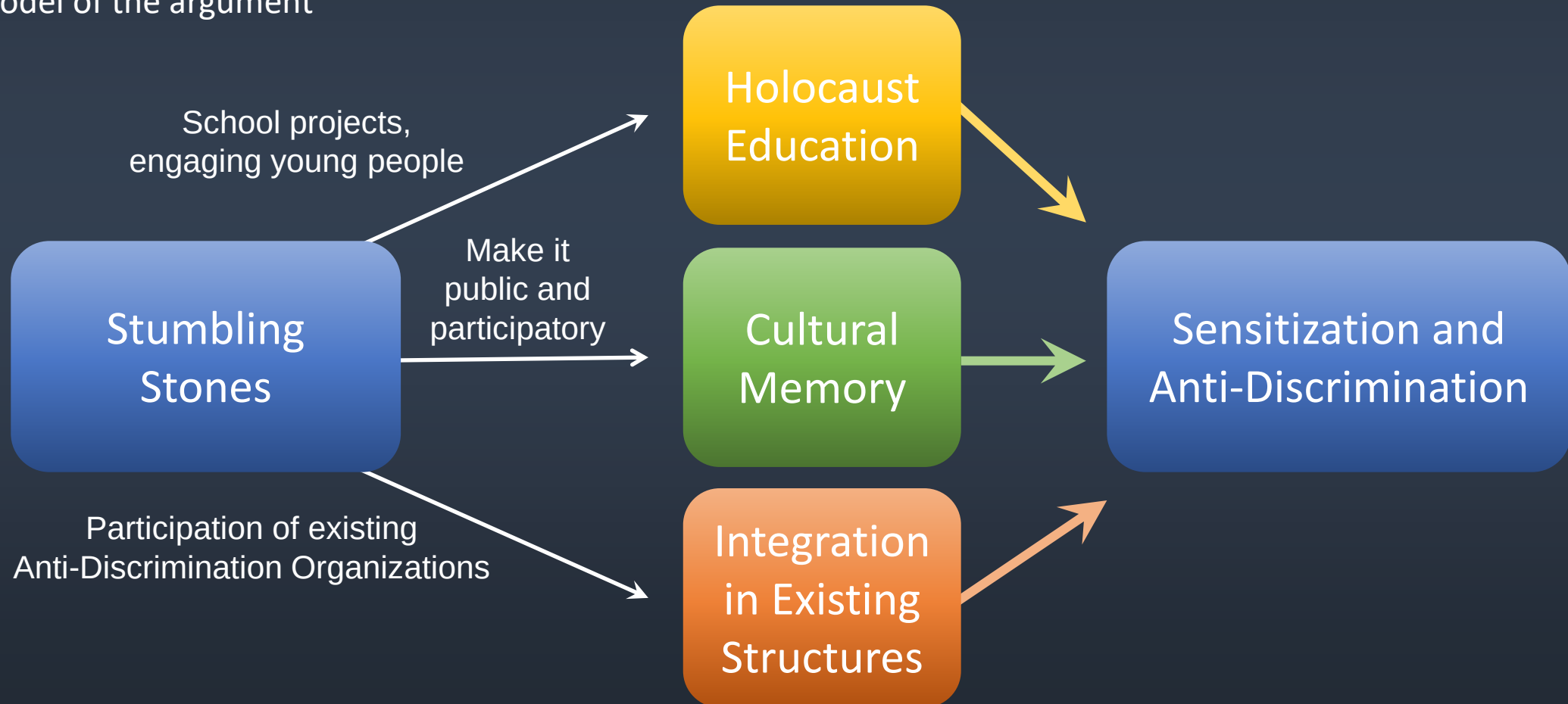
Trouw foto Maastricht in 1939

Herman Hertog, 7.2.1945, 37 jaar
Irma Hertog-Stern, 31-8-1942, 32 jaar

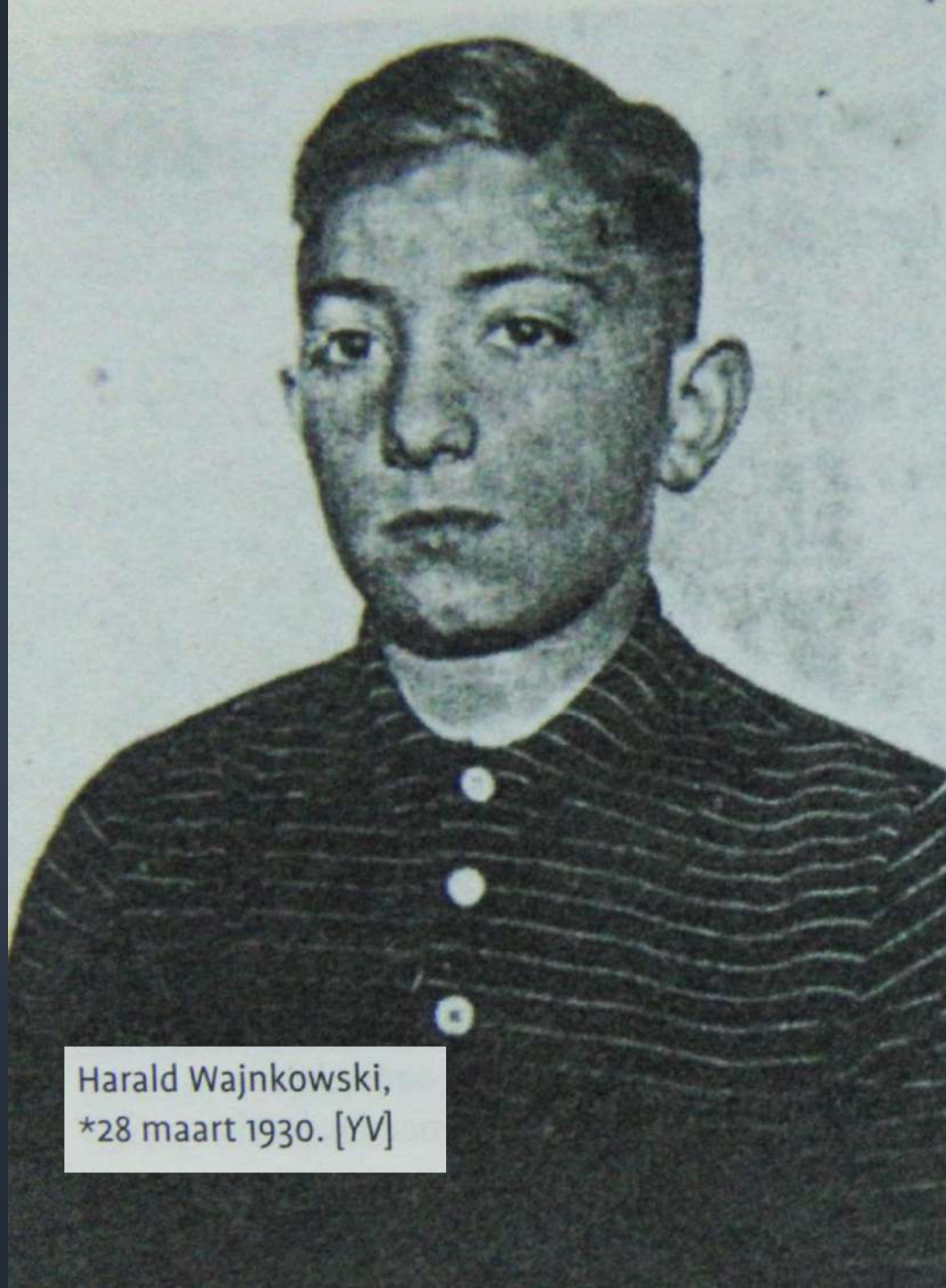
Van Struikelsteentjes via naar gevoelig worden

Model of the argument

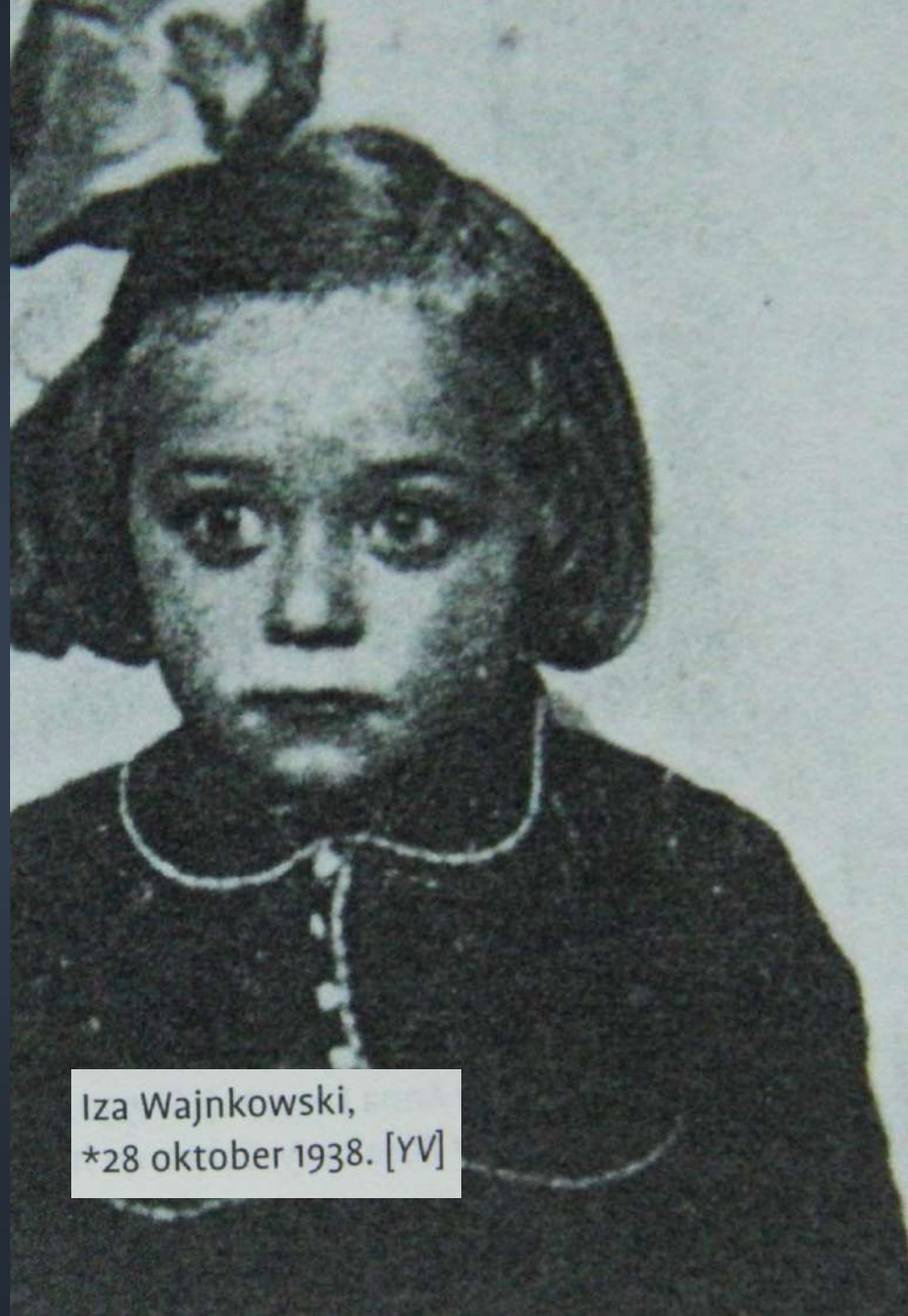

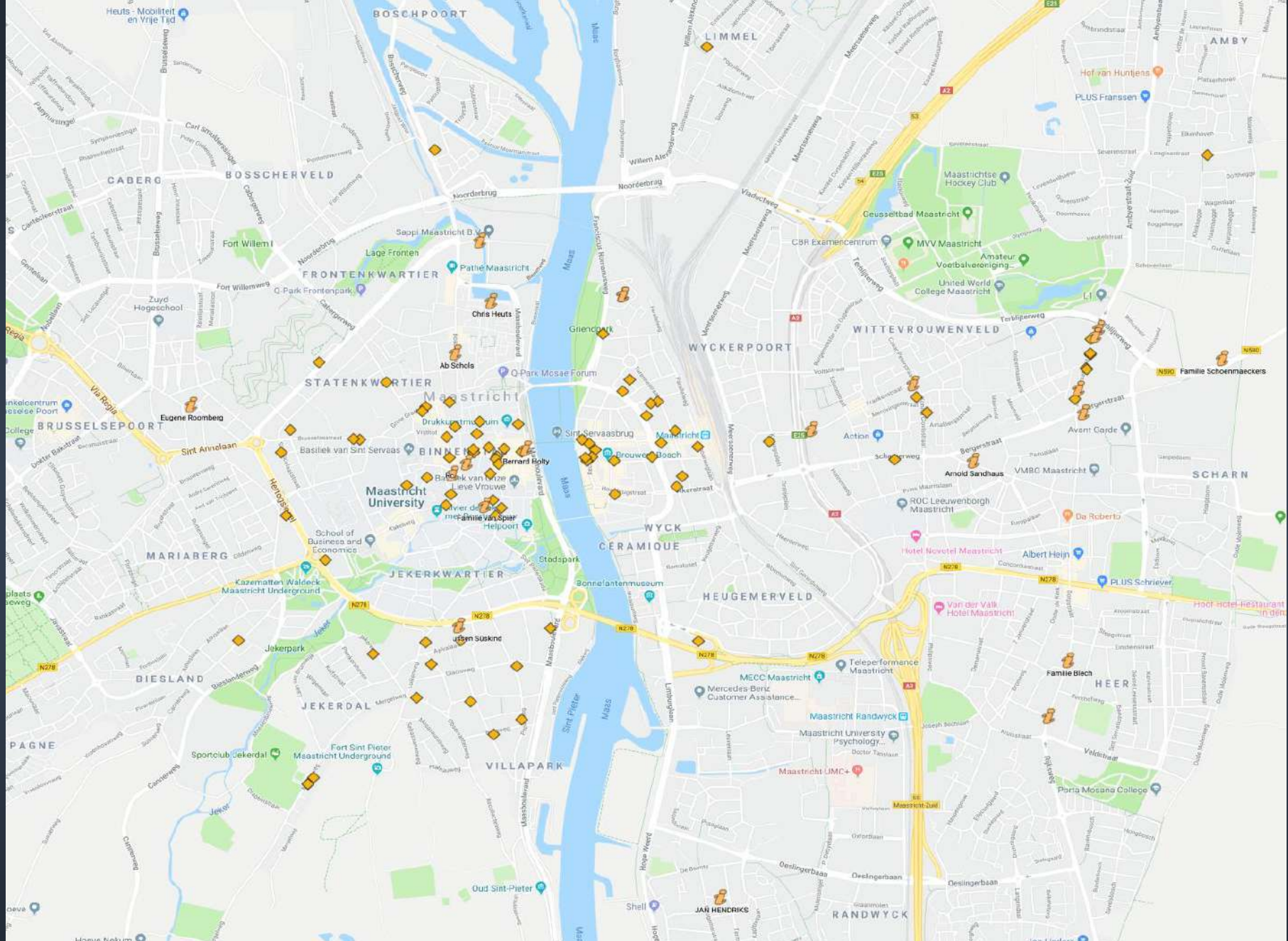
**Families Os en Wajnkowski – 8 personen
Auschwitz 1942 and 1943 (10)**

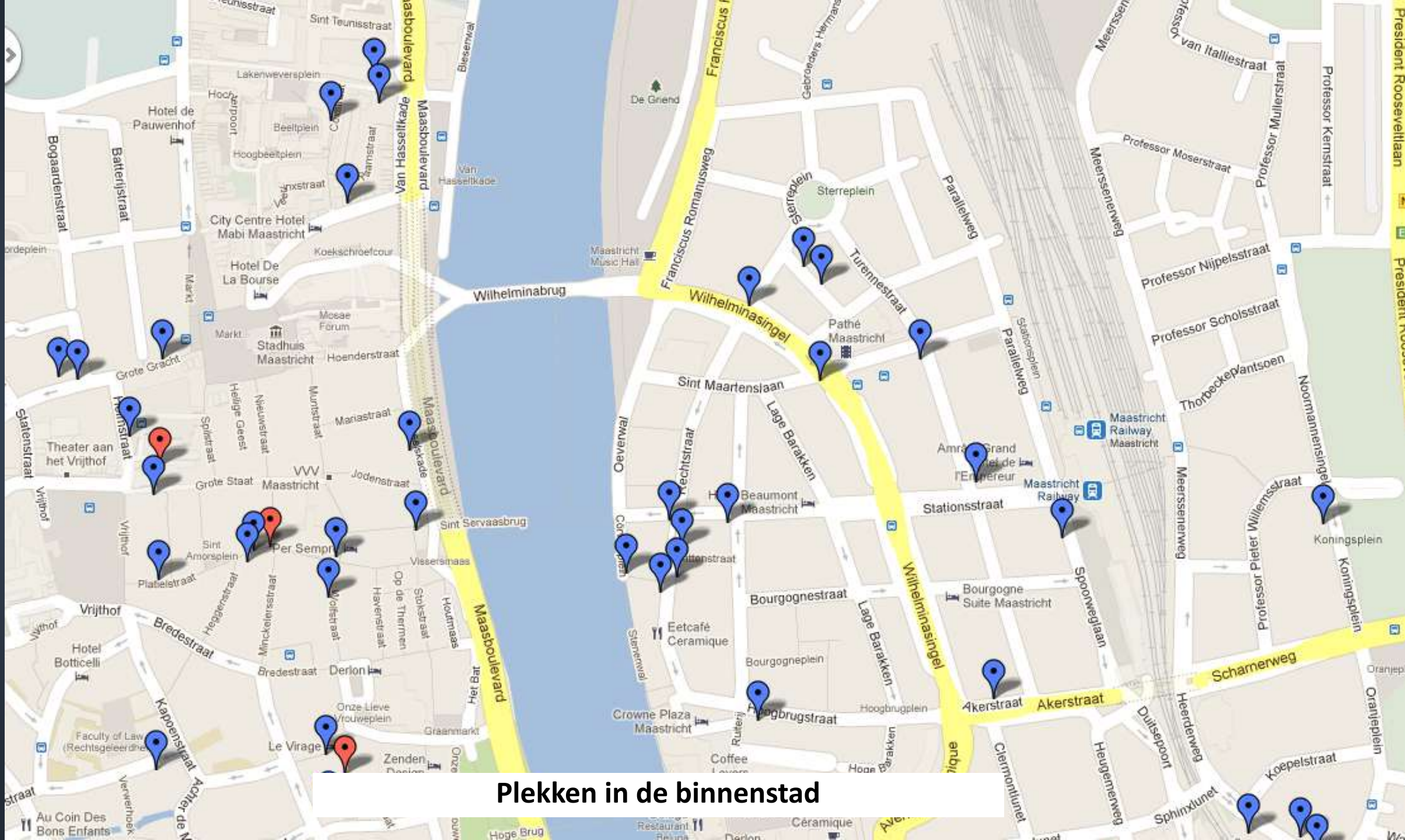
Harald Wajnkowski,
*28 maart 1930. [YV]

Iza Wajnkowski,
*28 oktober 1938. [YV]

Struikelsteentjes in Maastricht

Plekken in de binnenstad

Van Internationaal naar Lokaal

- Het eigen woonhuis vanaf 1984/1985.
- Ontmoeting oorspronkelijke bewoonster in 1999, Jos Branse Devries (geboren 1914).
- Haar zusje, Marcella Antoinette Devries, vermoord in Auschwitz, 36 jaar, 31.8.1942.
- Vriendin Carla Sommer De Vries.
- Haar zusje, Bep Sonja De Vries, vermoord in Auschwitz, 19 jaar, 31.7.1943.

Video

- **Bosscherweg 185**
Marcelle Antoinette Devries

Jos Branse-Devries en Carla Sommer-de Vries, 1999

Marcelle Antoinette Devries, 31.8.1942, 36 jaar

Jos Branse-Devries en Carla Sommer-de Vries

Isidore de Vries, (31.7.1943, 47 jaar) met dochters Bep Sonja en Carla

Bep Sonja de Vries, 31.7.1943, 19 jaar

Mietje de Vries Fortuin, 31.7.1943, 44 jaar

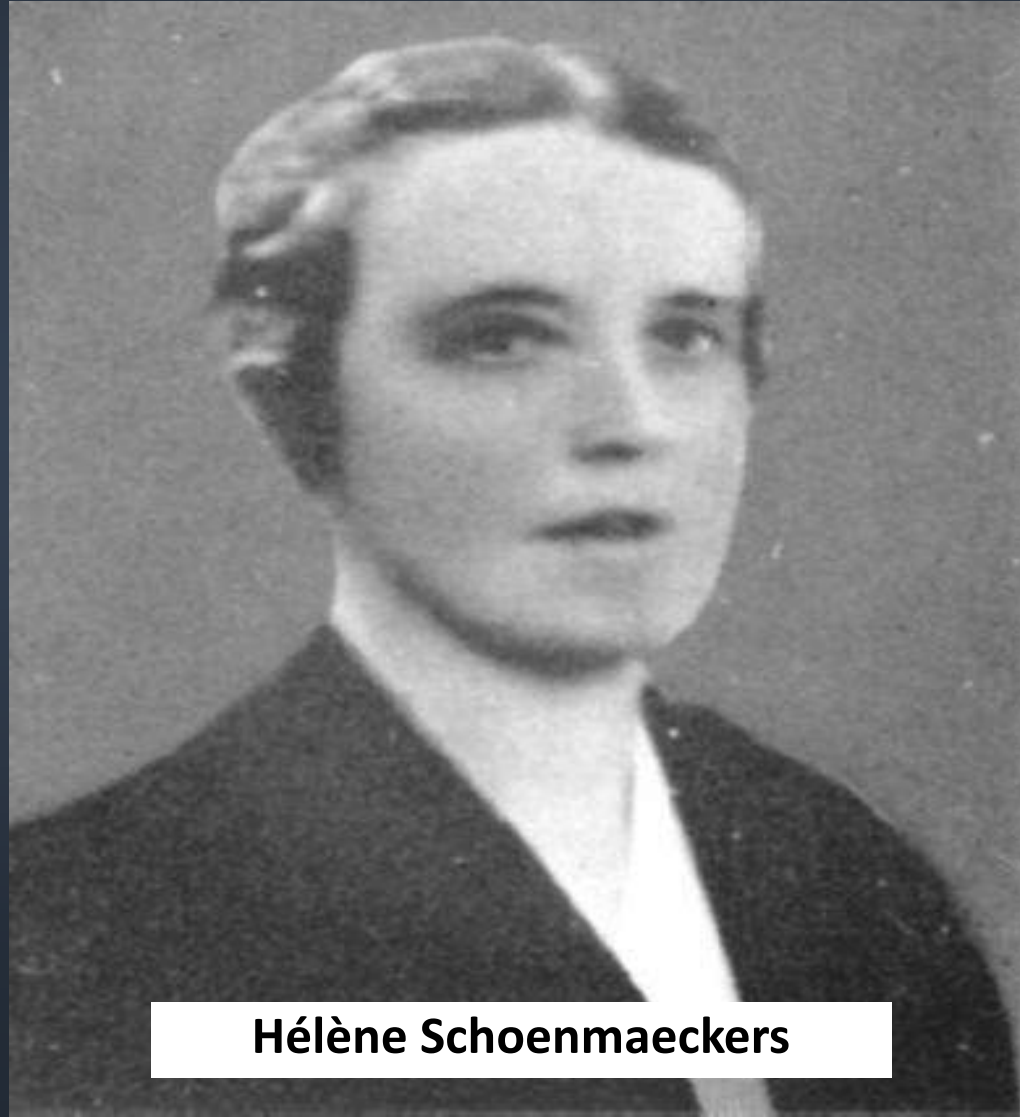

Irene en Charles Sommer met Lucy Wijnands

Video

- **Cannerweg 124 A**
Berendina van Assen-Grolleman

Bergerstraat 2-4

Hélène Schoenmaeckers

Melle SCHOENMAECKERS H.
né le 3 Juillet 1894
à Kapelhof-Rekem
domicilié AMBY-lez-MESTRICHT
rue Bergerstraat, 59
est adhérent au GROUPEMENT
REGIONAL " FRANCE "
depuis le 1er Septemb. 1942
sous le No 1.504

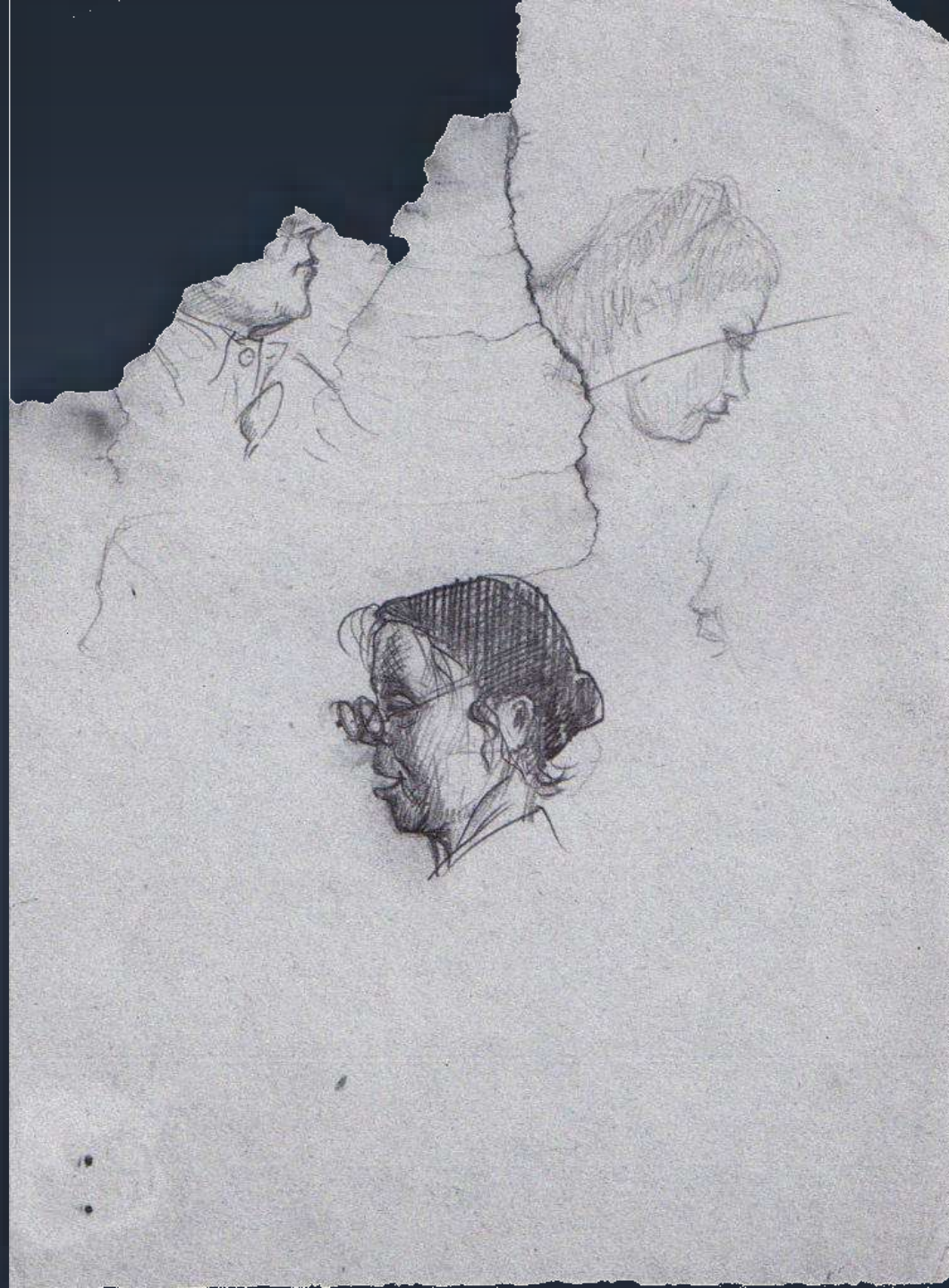
Le Fondateur Responsable National

Signé

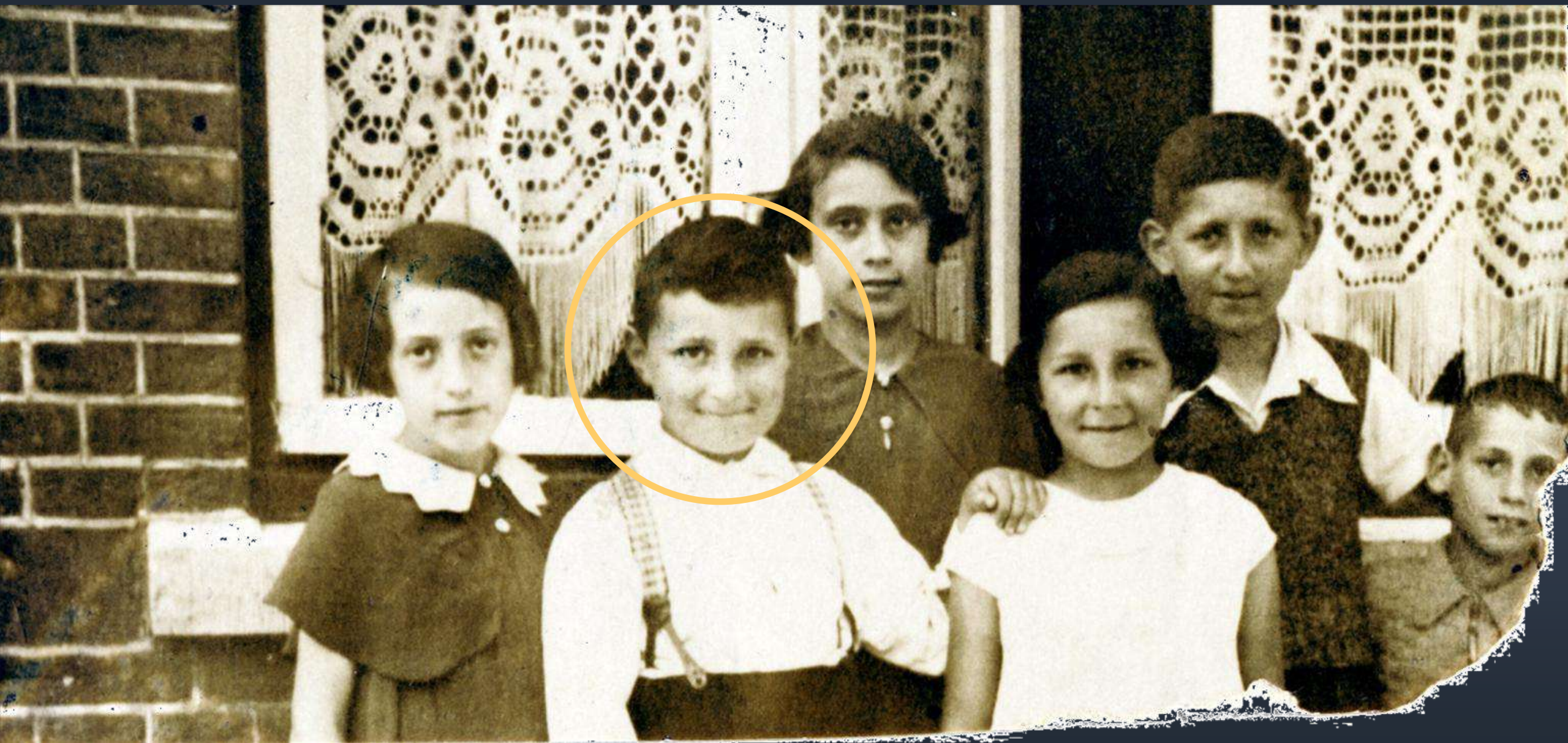
MAGANG AUGUSTE SCHOENMAECKERS
ET SA FILLE HÉLÈNE.

Hélène met haar moeder

Video

- **Rechtstraat 35**
Jenny Hertzberger-Gold

Siegmund Gold

Joodse school 1941-1942 met Jenny Hertzberger-Gold

Hans Zilversmit, maart 1942, laatste bar mitswa in Maastricht

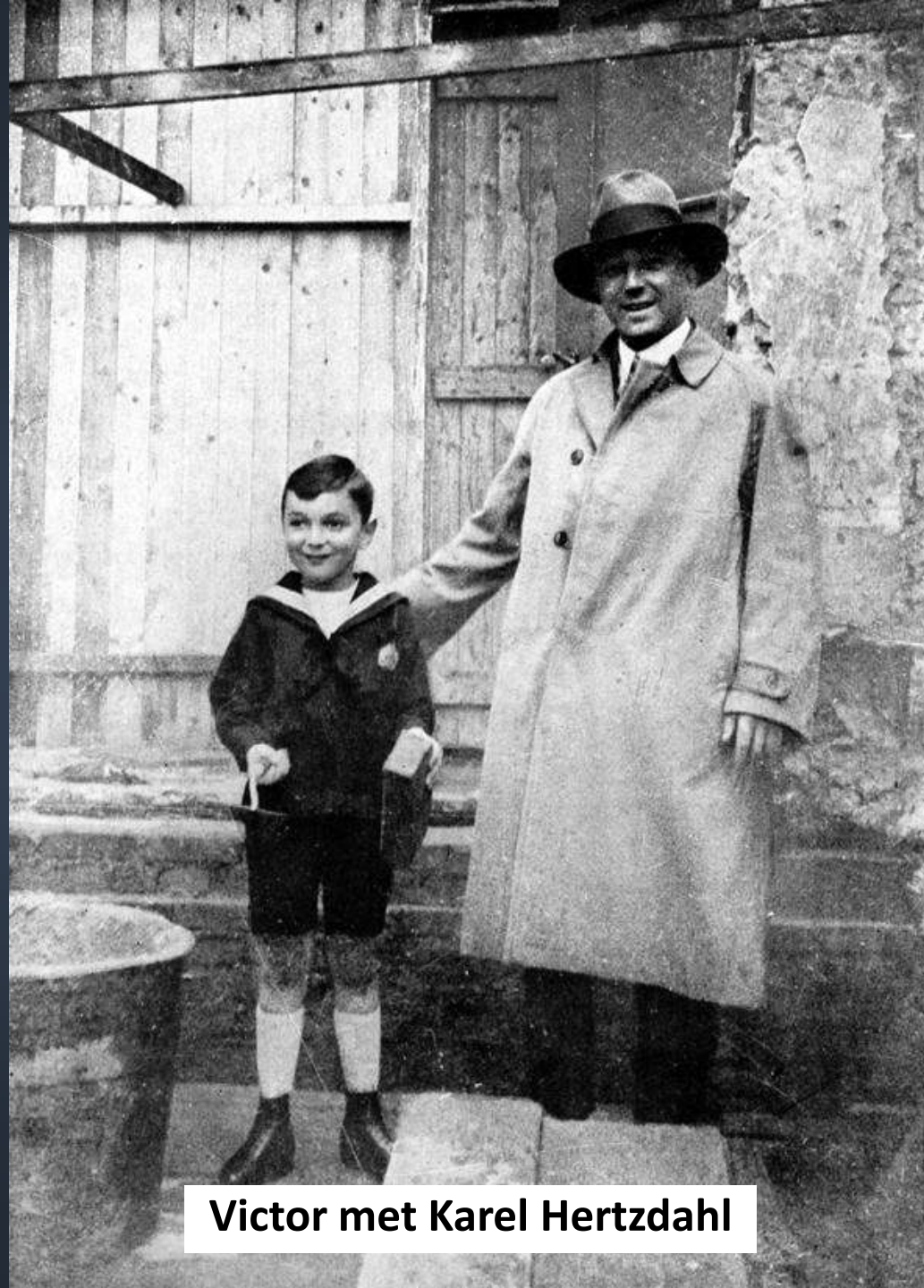
ZILVERSMIT *dameshoe den* MAASTRICHT

M. BRUGSTRAAT 25 1934 - 1957
HEROPENING: M. BRUGSTRAAT 33 20 AUGUSTUS 1957

Video

- **Lyonnetstraat 3**
Sophie Muijsson-Gazan
- **Stationsstraat 31**
Les van Marga Pinckaers in de plusklas.

Victor met Karel Hertzdahl

Video

- **Alexander Battalaan 74**
Jeanne Salomons
- **Papenstraat 4D**
Olga Goldstein-Samuel
- **Wolfstraat 6**
Mieke Frijns-Ummels
- **Sint Servaesklooster 37**
Mia Leeters-Lokerman

6

7

8

9

Louis, Léonard, Max and Mathilde Salomon

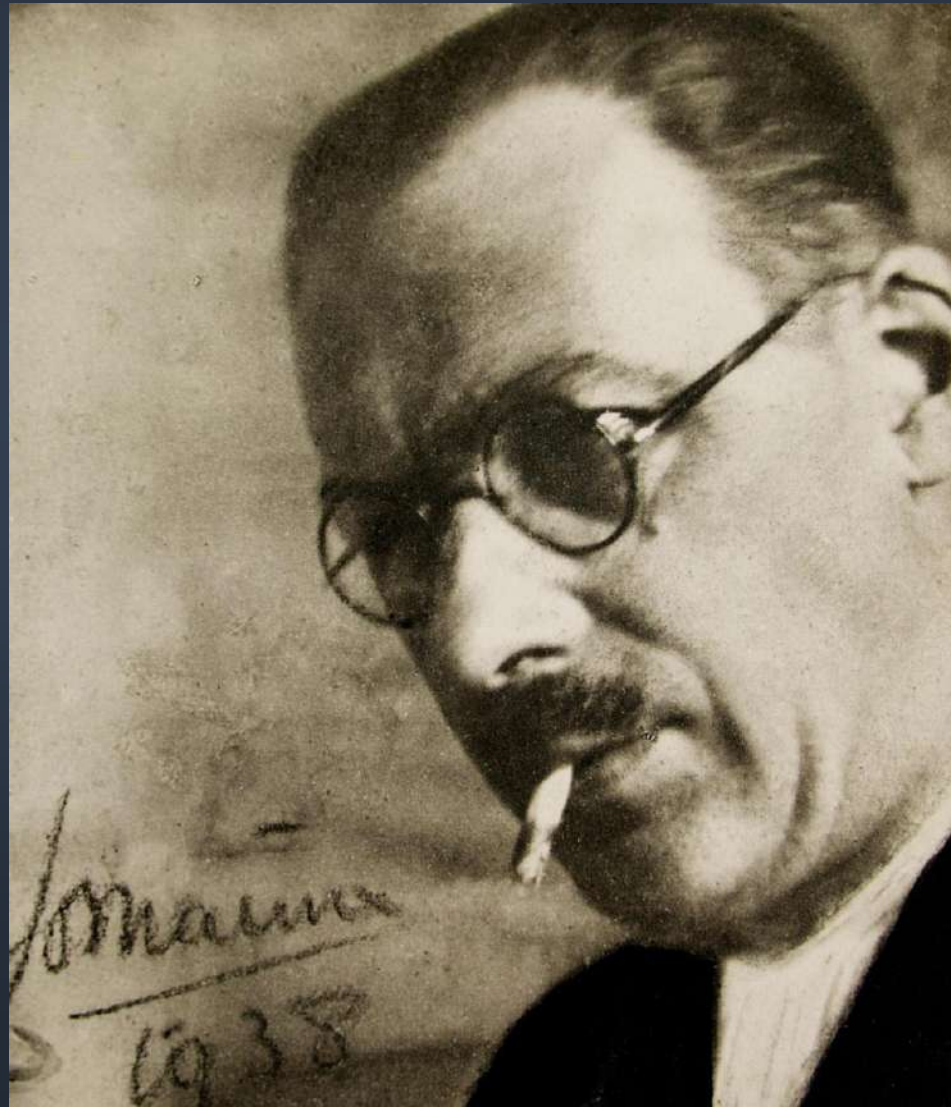
Joseph en Selma Sanders + Jacob Dreesde

Zelfportret Jos Narinx

Verspreiding de Vonk

Mia Lokerman was zeven jaar toen haar vader Jo werd gearresteerd

Postuum eerbetoon voor een Maastrichtse verzetsstrijder

Van onze verslaggeefster
PASCALE THEWISSEN

MAASTRICHT - Pijpekrullen heeft ze allang niet meer. Ongewild glijdt haar rechterhand door haar korte grijsblonde haren. Op gedempte toon leest ze voor uit een brief van haar vader. „Hoe gaat het met mijn kleine schat”, schrijft hij. „Heeft ze nog steeds pijpekrullen?” Een antwoord heeft hij wellicht nooit gekregen. Jo Lokerman overleed op 11 februari 1945 in concentratiekamp Neuengamme.

Mia Leeters-Lokerman was zeven jaar oud toen haar vader werd gearresteerd. „Het was op een dinsdag, 9 mei 1994. De zondag erna deed ik mijn communie.”

Jo Lokerman, leider van het verzet in het district Maastricht, was verraden. Hij werd op transport gezet richting Oranienburg, en vervolgens naar Neuengamme gebracht. De ontberingen die hij daar moest doorstaan werden zijn dood.

Vijftig jaar na dato is de gemeente Maastricht voornemens een straat naar de voormalige leider van het verzet in Limburg te vernoemen. De plotselinge belangstelling voor Lokerman - die voor de oorlog namens de SDAP (tegenwoordig de PvdA) zitting had in de Maastrichtse gemeenteraad - heeft te maken met het besluit van de Israëlische regering om Lokerman postuum de Yad Vashem-onderscheiding toe te kennen.

De onderscheiding wordt op 14 september uitgereikt in de synagoge van de liberaal-joodse gemeente in Amsterdam. Later dit jaar vertrekken Mia en haar man samen met en haar broer en zijn

* Jo Lokerman.

overleven. Ook voor Jo Lokerman wordt een boom geplant.

Mia Leeters-Lokerman verheugt zich op de reis naar Israël. „Ik heb er altijd al eens heen willen gaan”, zegt ze. Dat ze nu die gelegenheid krijgt, is mede te danken aan de joodse Rosa Slap, die in de jaren veertig een textielzaak runde op de hoek van de Maastrichtse Heerden-

te boven. Keer op keer werden haar wonden weer opengereten. Zo werd ze jaren later naar het gemeentehuis ontboden om het horloge en de vulpen van 'Thijs' op te halen. Die waren teruggevonden in Neuengamme. En dan was er nog mevrouw Zuegers, die na de oorlog naar Roermond verhuisde en er een winkel opende. De vrouw die ze schuldig achtte aan de dood van haar echtgenoot.

Toen haar moeder later verhuisde naar Heugem, gingen Mia en haar echtgenoot Ber Leeters naast haar wonen.

„Mijn inmiddels overleden zus woonde aan de andere kant”, zegt Mia. Vaak werden er herinneringen opgehaald en werd er gepraat over Mia's vader.

Na de dood van haar moeder in 1986 borg ze de spullen van haar vader goed op. Brieven, dankbetuigingen (één zelfs ondertekend door de Franse generaal De Gaulle) en onderscheidingen als het kruis van verdienste die haar vader postuum kreeg uitgereikt. Mia heeft alles zorgvuldig bewaard.

Later vulde ze haar verzameling aan met de boeken van de Limburgse historicus Fred Cammaert. In zijn proefschrift *Het Verborgene Front* beschrijft Cammaert tot in detail de Limburgse illegaliteit en ontzenuwt hij de mythe dat het verzet in Limburg achterbleef bij het landelijk verzet. Ook de rol die Jo Lokerman speelde wordt in de boeken van Cammaert beschreven.

Mia heeft zich altijd buitengewoon geïnteresseerd voor de oorlog en de activiteiten

4

SIGNALEMENT — DESCRIPTION.

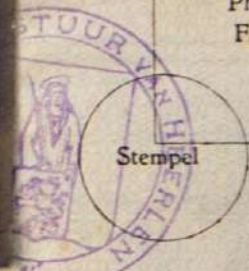
Plaats en datum van geboorte	<i>Rotterdam</i>	Echtgenoot - femme - wife.
Lieu et date de naissance	<i>5-2-1901</i>	
Place and date of birth		
Woonplaats	<i>Heerlen</i>	
Domicile		
Domicile		
Gelaatsvorm	<i>ovaal</i>	
Visage		
Face		
Kleur der oogen	<i>grijs</i>	
Couleur des yeux		
Colour of eyes		
Kleur der haren	<i>blond</i>	
Couleur des cheveux		
Colour of hair		
Bijzondere kentekenen	<i>geen</i>	
Signes particuliers		
Special marks		

5

Echtgenoot - femme - wife.

Foto
Photo
Foto

Stempel

Handteekening van den houder

Signature du titulaire — Signature of bearer

J. H. J. Schuman

en van zijne echtgenoot
et de sa femme — and of his wife

Kinderen — enfants — children

Naam — leeftijd — geslacht

Nom — age — sexe

Christian Name — age — sex

Jo Lokerman: onderduikers, piloten, Parool, Vrij Nederland

WAAKZAAMHEID TEGEN SCHENDING VAN MENSENRECHTEN

ontwerp: Roland Tapoira
uitvoering: Annelinde Bruggeman
Arian van Dam en John P. ...

10 DEC. 1988

24 verzetsstrijders ter dood veroordeeld in Rafter MBB 1942

Ons bedreigt
'n andere dood
dan 't lood.

Onverschilligheid,
Die daar aan lijdt,
Sterft voor zijn tijd.

Jaap Sickenga, 22 jaar vermoord Sachsenhausen